

Aventure

Christopher Kale, Joana Guiné, Irene Sorozábal **zang**
Marco Magalhães, Fumitaka Saito, Ita Hijmans **blokfluiten**

Juliana's Feest

Een middeleeuws muziekfeest door vrouwen bedacht

Homo, quo vigeas/ Et gaudebit

Animarum cibus

Animarum cibus

Animarum cibus

Discipulis

Philippe Chancelier (c1160-1236)

arrangement/ Handschrift KB 70 E 4

uit: Animarum cibus Officie, toegeschreven aan
Juliana de Cornillon (1192-1258), Hs KB 70 E 4

arrangement/Hs KB 70 E 4

uit: Animarum cibus Officie

Doce nos, optime/Docebit

Ut sic de visibilibus

Totum Cristus

Ut sic de visibilibus

Ut sic de visibilibus

Discubuit Jesus

Philippe Chancelier (toegeschreven)

arrangement/ Hs KB 70 E 4

uit: Animarum cibus Officie

arrangement/ Hs KB 70 E 4

uit: Animarum cibus Officie

Trente codex 88 (ca. 1456-60)/

VienD (c.1450-60) / arr.

Panem angelorum

Pange lingua

Pange lingua

uit: Animarum cibus Officie

Buxheimer Orgelboek (1460)/arr.

Nicolas de Merques (fl. 1430)/ arr.

Lauda syon//

Hermann Edlerawer (actief ca. 1439-44)/

VienD (ca. 1440-50)/ arr.//

uit: Animarum cibus Officie

Suo Cristus

Visibilis creature

Sanguis eius

Alieni/Viva vivo

Sacris solemniis

Johannes Brassart (1400-55)/arr.

Lauda syon//

Žagaň partbooks (ca. 1480)//

Sacramentum

uit: Animarum cibus Officie

Jesu bone

Laureata plebs fidelis//

uit: Officie sequens, Hs KB 70 E 4//

Lauda syon

Guillaume Dufay (c. 1400-1474)/ arr.

Dueil angwissex rage

Gilles Binchois (1400-60)/arr.

Speciosa facta es

anon. VienD/ London 54324

Ave corpus Christi/Adieu mes tres belle

Gilles Binchois/ arr.

Inleiding – 15:15 uur (Ita Hijmans); aanvang **concert** 16:00 uur

Juliana's Feest is onderdeel van het project **Middeleeuws geluid – Nieuw gehoord**, waarin Aventure vijftiende-eeuwse muziek door de lens van actuele thema's laat horen.

Met dank aan: **Amsterdams Fonds voor de Kunst, Cultuurfonds, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting** en **Aventure Vrienden**. www.aventure-ensemble.nl

Eens op een avond zag de jonge Juliana dat er een hapje uit de volle maan was. Een visioen vertelde haar dat de volle maan incompleet was omdat er een feest ontbrak aan het liturgisch jaar. Juliana realiseerde zich dat er geen feest was om het heilig sacrament te vieren *samen* met het volk. Het werd haar levensdoel om dit sacramentsfeest te initiëren. Met hulp van vriendin Eva, de kluizenares van Luik (ca.1210- nà 1264), werd in 1264 het Corpus Christi-feest officieel ingevoerd.

Dit verhaal komt uit de *vita*, het heiligenleven van Juliana de Mont Cornillon (1192-1258), geschreven kort na haar dood, volgens de schrijver op basis van notities en getuigenissen van Eva en andere vrouwen om Juliana heen. De *vita* vormt de belangrijkste informatiebron over Juliana's leven en werk.

Juliana en haar zus, afkomstig uit een welgestelde familie, verloren vroeg hun ouders en werden ondergebracht in een klooster op de berg Cornillon bij Luik. Daar kreeg Juliana als zeer begaafd kind alle mogelijkheden haar talenten te ontplooien – ook haar muzikale. Later werd ze priores van het klooster en had ze toegang tot hervormingsgezinde theologen en wetenschappers. Diverse vrouwen, waarvan Eva van Luik de belangrijkste was, ondersteunden Juliana's werk. Dit netwerk van vrouwen én mannen – o.a. Hugo de Saint-Cher (ca.1200-63) die in de Parijse kringen rond Philippe Chancelier (ca.1160-1236) verkeerde en bevriend was met Jacques Pantaleon (1185-1264, de latere paus) – leidde tot het goedkeuren van Juliana's teksten en de invoering van het sacramentsfeest in 1264. Ondanks dit succes en hoewel er een officie door Juliana gemaakt klaar lag, gaf paus Urbanus IV opdracht aan kerkgeleerde Thomas van Aquino een officie samen te stellen voor het nieuwe feest. Het voert te ver om te zeggen dat de paus zo het werk van een vrouw bewust uitpoetste. Theologische overwegingen zullen de reden zijn geweest. Maar het effect was wel dat de gezangen van Juliana vergeten in de la bleven.

Dankzij een 15^e-eeuwse kanttekening in Juliana's *vita* kennen we het *Animarum cibus Officie*, zo genoemd naar de eerste *antifoon* voor de eerste *vesper* van het Corpus Christi-feest. Vrijwel alle gezangen uit dit *officie* zijn unica. De melodieën zijn speciaal voor deze teksten gemaakt, waarschijnlijk door Juliana in samenspraak met haar assistent Jean. Juliana's muzikale talent en enorme tekstuele en muzikale geheugen worden alom geprezen, waardoor het aannemelijk is dat zij zelf de melodieën maakte. Luisterend naar de gezangen valt op dat ze heel 'gewoon' klinken, gemaakt door iemand die de traditie van binnenuit kende.

Het programma vertelt het verhaal van Juliana en haar sacramentsfeest, dat mede dankzij de vrouwen rondom haar en hun netwerk tot een groots stadsfeest uitgroeide in de 15^e eeuw. De kracht van deze vrouwen was dat zij telkens aansluiting zochten en kregen. Zulke erkenning kreeg Juliana met de goedkeuring van haar teksten door Philippe Chancelier. Zijn motetten staan in dit programma symbool voor de 'oude wereld', van voor het sacramentsfeest. De gezangen uit het *Animarum cibus Officie* klinken als Juliana's 'stem' telkens weer.

Het grote succes van het aanvankelijk Luikse feest zien we in de 15^e eeuw terug in de vele Corpus Christi-processies overal, van Arnhem tot Boeda en van Wenen tot Utrecht. Van de processie in Wenen is een *Ordo processionis* bekend met een opsomming van kaarsen, vlaggen, baldakijnen, relieken, kruisen en natuurlijk een monstrans met het sacrament. Instrumentalisten speelden dikwijls meteen achter het sacrament, geestelijke muziek, vaak alternerend met zangers. Ook hierover bericht Wenen in een muziekfragment (VienD, ca.1450-60) met *Corpus Christi-polyfonie*. Het gehavende fragment geeft helaas alleen de bovenstemmen, die hier klinken in *Discubuit Jesus* en in het *Lauda syon* van de Weense Hermann Edlerawer gecombineerd met versies uit andere muziekhandschriften.

Juliana's feest was populair, maar alle meerstemmige muziek is gebaseerd op de gezangen uit het officie van Aquino, dat was immers *het* officie geworden. Ongetwijfeld klonken de hymne *Pange lingua* en sequens *Lauda syon* het vaakst. Hier symboliseren zij de optocht en horen we Juliana's stem telkens tussendoor. Stad en hof vierden het feest, zo blijkt uit giften van koning Frederik III, waaronder de polyfone zetting van de hymne *Sacris solemniis* door Johannes Brassart.

De traditie veranderde en stukken werden toegevoegd. Zo staat in het Weense fragment *Speciosa facta es*, een tekst uit het Hooglied, naar plaatselijke gewoonte achter de Corpus Christi-polyfonie. Heel toepasselijk want Juliana was dol op het Hooglied. Steeds meer werd de processie een feest van de stad en speelden instrumentalisten wereldlijke stukken als *Dueil angwisseux*. Het ultieme samengaan klinkt in *Ave corpus Christi carum* op het profane *Adieu mes tres belle*. Juliana heeft zo haar doel bereikt: een feest om te vieren met het volk.

Ita Hijmans